

Милорад МИТРАШИНОВИЋ

ДОКУМЕНТА О ЗАБРАНИ РАДА МЕСНОГ СИНДИКАЛНОГ ВЕБА У ВАЉЕВУ 1924. ГОДИНЕ

Првих година после завршеног првог светског рата (1919—1920) раднички покрет Ваљева и околине налазио се у сталном успону. Погоршање услова живота и рада радничке класе, настало у рату и непосредно после њега, знатно је допринело да радници у великом броју приступају Партији и синдикалним организацијама. Месна партијска организација у Ваљеву бројала је око 750 чланова, док су синдикалне организације обухватале скоро целокупно радништво. Само један мали број радника није био учлањен у синдикате. Добра сарадња партије и синдиката допринела је да се већина тарифних акција коју су водили синдикални пододбори разних струка заврше успешно.

У то време, борећи се за краће радно време, веће наднице, плаћање прековременог рада, повољније услове рада, радници Ваљева и околине извели су велики број обустава рада, тарифних покрета и штрајкова. Радничка класа Ваљева извршила је, 21. јула 1919, потпуну обуставу рада у знак солидарности са генералним штрајком Југословенског пролетеријата. Радници ваљевске железничке радионице због непоштовања осмочасовног радног времена такође су штрајковали новембра месеца, а млинарски радници у парним млиновима Тадића и Петковића изборили су седмодневним штрајком потписивање колективног уговора којим је регулисано осмочасовно радно време. У 1920. години било је више штрајкова и тарифних акција радника разних струка које су углавном успешно окончане.

Велику снагу и масовност партија и синдикати показали су приликом прославе Првог маја 1920. године. „Тога дана извршена је потпуна обустава рада и у поворци манифестаната било је рпеко 1200 радника и грађана. На великој и малој пијаци, пред кафаном „Јадар” и Радничким домом одржани су зборови на којима су говорили представници Партије и Синдиката о значају Првог маја, буржоарском поретку и његовом терору, о стварању комунистичког друштва и др. Атмосефра у граду била је револуционарна. Војска и полиција су били у приправном стању, а буржоазија заплашена од могућности да

ће комунисти Првог маја оборити њихову политичку власт и прогласити Совјетску републику.”¹

Партијска и синдикална организација су улагали напоре за идејно и политичко изграђивање свога чланства. Предавања у Радничком дому у Ваљеву прерасла су почетком 1920. године на иницијативу партијског руководства у партијску школу.

У лето 1920. године Партија је успешно учествовала у изборној борби за општинску управу у Ваљеву. Традиционално водеће буржоаске партије демократи и радикали претрпели су тежак пораз. За комунисте је гласало 480 бирача, демократи су добили 360 гласова а радикали 340 гласова. За председника ваљевске општине изабран је Мирко Обрадовић, терзијски радник.

Још један велики успех постигли су комунисти у бившем Ваљевском округу за време избора за Уставотворну скупштину. На изборима (28. новембра 1920.) кандидатска листа КПЈ добила је у ваљевском округу 2128 гласова. У самом Ваљеву комунисти су добили 582 а све грађанске партије 624 гласа. За посланика је изабран Милош Требињац, професор и партијски функционер из Београда.

Овакав замах радничког покрета у Ваљеву и околини био је велика сметња буржоаском поретку и ондашњим властима у спровођењу своје политике. Краљевина СХС ускоро је донела такозвану „Обзнану” уперену против КПЈ и њених организација. Комунисти Ваљева и околине, као и у другим крајевима у земљи, нису дочекали спремно ову изненадну промену. Полиција је, предпоследњег дана децембра 1920. године затворила Раднички дом у Ваљеву, запленила партијску и синдикалну архиву и имовину радничких и културно уметничких и спортских организација. Радничким организацијама забрањен је рад.

После доношења Закона о заштити државе (1921) и оштрих казни које су примењиване на комунистичке и синдикалне функционере, партијске и синдикалне организације у Ваљеву и околини су се распале. У Ваљеву је илегално деловало 10 до 15 комуниста, међу којима су Мирко Обрадовић, Никола Ковачевић, Крста Тачевић, Марко Павићевић, Радисав Пауновић, Драгојло Дудић и др. Они су уз помоћ осталих активиста деловали преко Месне организације независне радничке партије Југославије (НРПЈ) која је формирана у Ваљеву 13. фебруара 1923. године. У Ваљеву је формирана јака организација (НРПЈ) која је иступила и на општинским изборима 19. августа 1923. године. За председника Општине у Ваљеву кандидован је Радисав Пауновић, сарачки радник. Раднички кандидати у Ваљеву, иако су избори били под присмотром полиције, добили су 139 гласова и за одборнике су изабрани Мирко Обрадовић, Стојић Зарић и Вуксан Јовановић.

Рад. Месне организације (НРПЈ) у Ваљеву, забрањен је јула месеца 1924. године. Полиција је претресла Раднички дом, однела

1. „Радничке новине” Београд бр. 115, 12. V 1920.

партијску синдикалну и омладинску архиву и забранила сваки даљи рад представницима партије и члановима Месног Синдикалног Већа.

Синдикалним покретом у Ваљеву и околини после Првог светског рата руководили су углавном комунисти. Велики број радника био је организован у независним синдикатима који су организовали и покретали радничку класу на акције, вршили притисак на послодавце за боље услове рада и живота и одржавали трајну везу са илегалном партијском организацијом.

Септембра месеца 1921. у Ваљеву је формирано Месно синдикално веће којим су руководили комунисти Мирко Обрадовић, Радисав Пауновић, Крста Тачевић и Никола Ковачевић. Организовано је више пододбора радника разних струка: кожарско прерађивачких, берберских, дрводељских, шивачких, месарских, саобраћајно-транспортних, металских, хлебарских, металско-фарбарских и лакирерских радника. Месно синдикално Веће учествовало је у организовању прослава Првог маја и водило значајне акције против скупоће, тешких услова живота радника, ниских надница и др. У међувремену долазило је до стагнације у раду услед честих провала и хапшења најактивнијих чланова руководства и покретања кривичног поступка против њих. Месна организација (НППЈ) у Ваљеву у којој су деловали комунисти активно је сарађивала са Месним синдикалним Већом у Ваљеву све до забране њиховог рада 1924. године.

Има више примера да су комунисти били активни и у Месном синдикалном Већу и у Месној организацији (НППЈ). У многим случајевима задаци и акције су биле исте и заједничке; организоване, углавном, преко Месног синдикалног Већа, током 1923. и у првој половини 1924. године. Полиција је будно пратила рад Месног синдикалног Већа и била убеђена да је у периоду од јула месеца 1924. године, када је забрањен рад (НППЈ), Месно синдикално Веће у Ваљеву „радило тајним путем на продужењу рада Независне радничке партије”. Била је само ствар времена када ће полицијске и управне власти донети наредбу о престанку рада Месног синдикалног Већа у Ваљеву, јер су се по одредбама Закона о заштити државе и синдикалне организације нашле на удару. Очекивана мера забране даљег рада донета је по хитном поступку.

Поглавар Среза ваљевског донео је Решење, 1. октобра 1924. године, којим се забрањује рад Месном синдикалном Већу. Пре забране полиција је упала у просторије Месног синдикалног Већа, запленила целокупну архиву и имовину. Забрана је уследила иако представници Месног синдикалног Већа нису претходно саслушани, нити су од стране управне и полицијске власти пружени докази да су се бавили комунистичком пропагандом. Представници Месног синдикалног Већа Живојин Николић, абацијски радник, Никола Ковачевић студент права, Радисав Пауновић, сарачки радник и Михајило Ђокић, абацијски радник поднели су 31. октобра 1924. године жалбу ваљевском Првостепеном суду на Решење Поглаварара — начелника Среза ваљевског од 1. октобра 1924. године бр. 22034, којим се забрањује рад Месном синдикалном Већу у Ваљеву.

Поводом ове жалбе настао је врло интересантан спор о коме је решавао и Касацциони суд у Београду. Ваљевски првостепени суд решавајући по жалби Месног синдикалног већа у Ваљеву и његових представника поништио је Решење поглавара — начелника Среза ваљевског од 1. октобра 1924. године, јер је нашао да оно не одговара Закону. Да би се једно удружење растурило претходно је потребно саслушати њихове представнике (Месног синдикалног Већа), па тек онда донети Решење о престанку његовог рада уколико за то постоје одговарајући докази.

Поглавар — начелник Среза Ваљевског није био задовољан Решењем ваљевског првостепеног суда којим се продужава даљи рад Месног синдикалног Већа у Ваљеву, па је 11. октобра 1924. године упутно жалбу Касацционом суду у којој тражи да се у смислу чл. 15. Закона о заштити јавне безбедности и поретка у држави поништи Решење првостепеног суда у Ваљеву и донесе ново којим се забрањује рад Синдикалном Већу у Ваљеву и синдикалним пододборима.

Касацциони суд у Београду решавајући по жалби поглавара Среза Ваљевског, 20. новембра 1924. године, усвојио је наводе у жалби начелника среза ваљевског и поништио Решење првостепеног суда у Ваљеву, са препоруком да се по примедбама Касационог суда поступи и донесе ново Решење о забрани даљег рада Месном синдикалном Већу у Ваљеву.

У овом Архиву чувају се оригинални списи овог спора који обзиром на недовољно сачувану документарну грађу о револуционарном радничком покрету овога краја имају посебно место и значај. Због тога, наведена документа: жалбу Месног синдикалног Већа од 3. октобра 1924. године, жалбу Поглавара — Начелника среза ваљевског Касацционом суду у Београду од 11. октобра 1924. године, Решење ваљевског Првостепеног суда од 30. јануара 1925. године објављујемо у целини.

1. 1924. ОКТОБАР 3. ВАЉЕВО. ЖАЛБА МЕСНОГ СИНДИКАЛНОГ ВЕЋА У ВАЉЕВУ — ВАЉЕВСКОМ ПРВОСТЕПЕНОМ СУДУ.

Ваљевском првостепеном суду

Жалимо се на Решење поглавара среза ваљевског од 1. октобра 1924. године бр. 22034, којим се забрањује рад Месном Синдикалном Већу са ових разлога:

1. Што се овим Решењем управа Месног Синдикалног Већа, коју сачињавају доле подписати, оптужује за кривично дело, које не познајемо и не знамо у чему се састоји, јер поменути осам аката у Решењу на захтев окривљених нису им дата на разматрање. У чему се састоје поменути акта, која у себи садрже комунистичку пропаганду? Да ли су то писма или брошуре, књиге или неки други списи? То ни ми сами, и после саопштеног нам Решења, незнамо. О законитости и логици оваквог поступка молимо суд да сам одлучи.

2. Месно синдикално веће је представник потпуно независних радничких синдикалних организација економског карактера, које имају за циљ материјално побољшање и економски напредак радничке класе и према томе оно нема никаквих организационих, нити административних веза са ма којом политичком партијом, па и са независном Радничком партијом. Због свег овог, потпуно је нетачно тврђење Среског поглавара у Решењу да је Месно синдикално Веће радило тајним путем на продужењу рада Независне Радничке партије. Овакво тврђење је не само нетачно, већ је немогуће, јер је Независна Радничка партија, као и Месно синдикално Веће имала пуну слободу рада до наведене наредбе Министра унутрашњи дела бр. 786, па према томе Месно синдикално веће није могло продужити рад једне партије, која је у то време јавно деловала.

3. Решење поглавара среза ваљевског не садржи ни један конкретан доказ о кривници Месног синдикалног већа, сем поменутих осам аката, за која, пошто нам нису дата на увиђај, имамо право да верујемо да не постоје, или да нису својина Месног синдикалног већа. Протокол претреса не може да служи као доказ, јер и у њему не постоји конкретног доказа о комунистичкој пропаганди. Који је то спис који садржи комунистичку пропаганду? Под чијим потписом, и ко је кривац за то? Све су то питања, која и протокол претреса и Решење Среског поглавара намерно обилазе. Још мање може као доказ о вези Независне радничке партије и Месног синдикалног већа да служи као факат постојање заједничког стана свих радничких организација, како политичког, тако и економског карактера, јер сам фактор да су поменуте организације смештене у једном истом локалу не представља никакав доказ ради тога што је свака организација имала засебан сто и просторију у којима су биле смештене њихове архиве. Заједнички Раднички стан не постоји само у Ваљеву, већ свуда где има радничког покрета. Радници немају палата, а финансијски разлози су по среди што се све Радничке организације налазе у једном истом локалу.

4. Поменуто Решење само по себи представља један јединствени пример не познавања реда и ствари у Радничком покрету од стране ове среске власти, јер савез радничке омладине, а не организација омладине како је у Решењу, не припада Независној радничкој партији, већ представља сама собом једну засебну организацију; такође, секција опанчара не представља засебан подбор како је у Решењу наглашено, већ улази у састав подбора кожарско-прерађивачких радника. У Решењу се налазе још многе нетачности као на пример, да је Месно синдикално веће радило тајно на ширењу комунистичке пропаганде, што је апсолутно нетачно, јер за рад Месног синдикалног већа и за његове зборове, не само да су знали радници већ и цела варош, пошто је то обично било објављивано јавно плакатама. Рад Месног синдикалног већа није ни једним Законом забрањен, па према томе Месно синдикално Веће није имало ни потребе ни разлога да тајно ради.

У Решењу се налази и тврђење да је Месно синдикално веће заједно са осталим Радничким организацијама променило наслов, а да је и даље продужило рад на комунистичкој пропаганди. И ово је савршено нетачно, јер Месно синдикално веће, као економска синдикална организација, није се никад бавило таквом пропагандом нити пак носило комунистички назив, па га ради тога није могло ни мењати. Месно синдикално веће постојало је још пре рата и од тада па све до данас оно је задржало свој назив Месног синдикалног већа.

5. Према чл. 15. Закона о заштити јавне безбедности и поретка у држави, по коме се окривљени оптужују, захтева постојање комунистичке организације и кривце као извршиоце тога дела. У Решењу се и једно и друго тврди али се аполутно ничим не доказује. Шта је конкретно Месно синдикално веће урадило што би се могло назвати комунистичком пропагандом? Када је се то десило? Која су лица извршиоци тога дела? У Решењу од свега тога нема ништа.

6. Месно синдикално Веће је потпуно независна радничка организација, и као таква, она одговара само за своја учињена дела и за своја сопствена документа пронађена у његовој Архиви.

Са горњих разлога молимо суд да поменуто Решење као незаконито поништи.

3. октобар 1924. године
Ваљево

Учтиви

Живојин С. Николић, абац. радник,
Никола Ковачевић, студент права,
Радисав Пауновић, сарачки радник,
Михајило Бокић, абац. радник

Ваљевски првостепени суд решавајући по жалби Месног синдикалног већа у Ваљеву, одбацио је Решење поглавара — начелника среза ваљевског којим се забрањује рад Месном синдикалном већу у Ваљеву, јер је наведено Решење донето против-законито и у супротности са Уставом. Решење којим се усваја жалба Месног синдикалног Већа у Ваљеву није у целини сачувао па га не можемо објавити али зато објављујемо жалбу поглавара — начелника Среза Ваљевског Касационом суду у Београду који није био задовољан Решењем Првостепеног суда у Ваљеву.

2. 1924. ОКТОБАР 11. ВАЉЕВО. ЖАЛБА ПОГЛАВАРА СРЕЗА ВАЉЕВСКОГ НА РЕШЕЊЕ ВАЉЕВСКОГ ПРВОСТЕПЕНОГ СУДА ОД 8. ОКТОБРА 1924. ГОДИНЕ — КАСАЦИОНОМ СУДУ У БЕОГРАДУ.

Решење ваљевског првостепеног суда од 8. октобра ове године бр. 25078 којим је поништено Решење ове Среске власти од 1. октобра ове године бр. 22034 о забрани Синдикалном већу и осталим пододборима, даљи рад за убудуће у смислу чл. 15. Закона о заштити јавне безбедности и поретка у држави — није на закону основано са ових разлога:

Што је Решење погрешно суд тумачио да је представнике Месног синдикалног већа требало узети на саслушање и одговор, па тек онда доносити Решење о забрани, пошто се и забрана рада доноси на основу нађених докумената, који компромитују рад Месног синдикалног већа, као мера забране за даљи рад, па тек када ово Решење остане у сили, има ова власт са представницима даље по истоме законском пропису поступити, тј. узети их на кривични испит и оптужити суду, која је радња одвојена од забране рада.

С обзиром на ово, ово се поглаварство жали Касационом суду на Решење суда бр. 26078 и моли да исто као незаконито донето изволи поништити.

11. октобра 1924. године

Ваљево

Поглавар Среза

Решавајући по жалби Поглавара Среза ваљевског Касациони суд у Београду, 20. новембра 1924. године поништио је Решење првостепеног суда у Ваљеву са препоруком да се поступи по примедбама и жалби Поглавара — начелника Среза ваљевског. Касациони суд у Београду сматра да је Поглавар — начелник Среза ваљевског исправно поступио када је донео Решење о забрани рада Месног синдикалног Већа у Ваљеву без обзира што претходно нису саслушани представници ове организације. Првостепени суд у Ваљеву нашао се у ситуацији да мења првобитно донету Одлуку и Решење које није одговарало ондашњој власти, али је ипак морао поступити по налогу Касационог суда у Београду и донети ново Решење којим се дефинитивно забрањује рад Месном синдикалном Већу у Ваљеву. У ондашњем судству само за неколико месеци уследиле су две различите Одлуке и Решења истога суда.

3. 1925. ЈАНУАР 30. ВАЉЕВО, РЕШЕЊЕ ПРВОСТЕПЕНОГ СУДА У ВАЉЕВУ, КОЈИМ СЕ ПОТВРЂУЈЕ ДА ЈЕ РЕШЕЊЕ ПОГЛАВАРА СРЕЗА ВАЉЕВСКОГ КОЈИМ ЈЕ ЗАБРАЊЕН СВАКИ ДАЉИ РАД МЕСНОМ СИНДИКАЛНОМ ВЕЋУ У СВЕМУ НА ЗАКОНУ ОСНОВАН.

Р Е Ш Е Њ Е

Решењем поглавара среза ваљевског од 1. октобра 1924. год. бр. 22034 забрањен је сваки даљи рад у будуће Синдикалном већу, пододборима опанчарске секције кожараца, бербера, који ово веће сачињавају а одузета архива има се конфисковати и остати код пом. поглаварства.

На ово Решење изјавили су жалбу њихови правни представници под бр. 22333 од 3. октобра 1924. године молећи суд да се Решење поништи. По овој благовременој жалби Ваљевски Првостепени суд упустио се у разматрање поме. Решења, па је нашао да исто није на закону основано са разлога: Да би државна управна власт могла донети решење о томе: да ли се има какво удружење растурити, пот-

ребно је предходно да представнике истога узме на испит, односно саслуша их, па пошто им, буде саопштила све што је приликом претреса нађено, узме у обзир и цени њихове изјаве па по томе доносе решење саобразно закону.

Суд сматра да је растурање удружења једна казна за то удружење, односно његове законите представнике и да је са тога разлога у смислу чл. 7. Земаљског Устава потребно да се правни представници тога удружења и саслушају, а да је потребно њихово саслушање суд изводи из II одељка чл. 15. закона о заштити јавне безбедности по којима је правним представницима дато право жалбе противу решења о растурању удружења III Одељку, чл. 15. пом. Закона повлачи казну закона представника тако растурених удружења, јер ако би се дозволило да се донесе Решење о растурању удружења без саслушања правних представника тог удружења, онда би по III Одељку поменутог закона, ти правни представници били кажњени и не саслушани што би се користило са чл. 7. Устава. Па је суд Решењем својим од 8. октобра 1924. године бр. 26078 поништио поменуто Решење поглавара.

Но по благовременој жалби поглавара среза ваљевског од 11. октобра 1924. године бр. 27070 Касациони суд поништио је Решење овог суда бр. 26078 са разлога: „јер није основано нахођење суда да је и у случају растурања каквог удружења, које се врши на основу чл. 15. закона о заштити јавне безбедности и поретка у држави, потребно у смислу уставног наређења предходно саслушање представника тога удружења и да стога није законита одлука ср. поглавара о растурању Месног синдикалног већа радника у Ваљеву. Против удружења чији рад угрожава јавну безбедност и државни поредак прописане су у поменутом чл. 15. двојаке законске мере. Једну меру против таквог удружења предузима одмах државна власт, имајући овлашћење и дужност, да кад утврде да је у раду каквог удружења наступио који од случајева предвиђених у пом. чл. 15. — донесе Решење о забрани даљег рада таквог удружења и тиме актом забране изврши једну превентивну меру у интересу заштите јавне безбедности и постојећег државног поретка. Друга законска мера предвиђена је противу представника растуреног удружења за које је прописана величина казне због недозвољеног делања у удружењу.

Одлуку своју о растурању удружења Управна власт има да заснује на утврђеним чињеницама које показују да је рад удружења у противности са законском забраном и законитост такве одлуке има да се цени само с обзиром на утврђеност чињеница, које даљи рад удружења чине недопуштеним на основу којих је пак, закон. средства и доказа утврђено постојање ових чињеница ирелевантно је то питање незаконитости рада удружења и његовом растурању и као што на пр. ни доношење решења о забрани каквог листа није условљено претходним саслушањем одговорних лица исто тако ни растурање удружења као једне превентивне мере, није условљено претходним саслушањем представника удружења, осим ако то сама природа случаја не би захтевала; Међутим та се потреба у овом конкретном

КАСАЦИОНИ СУД У БЕОГРАДУ

20. новембра 1924. год.

Бр. 9861.

Називом првосијел. суду.
У ИМЕ ЊЕГОВОГА ВЕЛИЧАНСТВА

АЛЕКСАНДРА I

КРАЉА СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА

КАСАЦИОНИ СУД КРАЉЕВИНЕ СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА

у I одељењу своме

размотрио је по жалби тогавара срба Вавекиса бр. 27070

акше задране давет руда меском синдикатом вету
једетника у Вавеву, којемо са решењем тога суда
од Р. октобра 1924. г. бр. 26078

да је нашао, да исто

не одговара закону: јер није законито изајете суда, да је и у
случају јединствена жалба урешена, који се врши на о-
снову чл. 15. закона о заштити јавне безбедности и порет-
ка у држави, потребно у свему представити изајете државног
ко есауриште једетавника тога урешено и да с истога није
законита одлука србно тогавара о јединственој меском
синдикатом вету једетника у Вавеву

Државни урешени суду 1924. г. бр. 27070

Државни урешени суду 1924. г. бр. 27070

случају не појављује, пошто је противу-законити рад Синдикалног већа према нахођењу среског поглавара, утврђен нађеним документима.

Што се тиче друге, у наведеном законском пропису, предвиђене мере, позивање представника растуреног удружења по кривичној одговорности, ако има да следује, пошто је управна власт претходно утврдила постојање дела из овог законског прописа и њена одлука о растурању удружења постала извршна, и тада уставни принцип о претходном саслушању окривљеног има да буде примењен, а претставницима удружења пружена могућност за одбрану. Стога је погрешан и закључак тога суда, да би у случају кад се без саслушања претставника удружења донесе Решење о растурању удружења, самим тим представници удружења и не саслушани били кажњени према III Одељењу чл. 15. пом. Закона.

Разлог суда

Усвајајући предње примедбе Касационог суда, суд је поново узео овај предмет у разматрање — па је нашао, да је Решење поглавара Среза ваљевског од 1. октобра 1924. године бр. 22034 којим је забрањен сваки даљи рад у будуће Синдикалном већу, пододборима Опанчарске Секције кожараца, бербера — у свему на Закону основано.

На основу чл. 15. Закона о јавној безбедности Ваљевски Првостепени суд предње Решење Оснажава и акта враћа.

Решењем извести о обе стране.

Решено у Ваљевском Првостепеном суду 30. јануара 1925. године бр. 34221 у Ваљеву.